

Prof. zw. dr hab. Marian Żukowski
Instytut Ekonomii i Finansów
Katolicki Uniwersytet Lubelski

Recenzja

Przygotowana w odpowiedzi na pismo PCS-196/2021 z dnia 24 maja 2021 r.

Pani Profesor Elżbiety Feret, Prorektor ds. Kolegium Nauk Społecznych

Uniwersytetu Rzeszowskiego

Przedmiotem recenzji jest rozprawa doktorska Pana mgr Marka Tomczuka pod tytułem: „**Rola inwestycji w rozwoju mikro i małych przedsiębiorstw w Polsce**”. Praca doktorska zlokalizowana jest tematycznie w dziedzinie nauk ekonomicznych, w dyscyplinie naukowej ekonomia i finanse. Została przygotowana w Uniwersytecie Rzeszowskim w Rzeszowie. Promotorem pracy jest Pan Profesor Grzegorz Ślusarz a promotorem pomocniczym Pan dr Marek Cierpiął-Wolan.

Dysertacja jest opracowaniem naukowym liczącym 279 stron. Zawiera wstęp, pięć rozdziałów merytorycznych, zakończenie, bibliografię, spis rysunków, tabel i wykresów, streszczenie oraz abstract. Recenzowana praca odnosi się do istotnego zagadnienia, poruszanego w środowisku naukowym i wśród praktyków biznesu zainteresowanych inwestycjami w nowoczesne technologie wdrażanymi w mikro i małych przedsiębiorstwach.

Ocena przedmiotu badań i struktury rozprawy doktorskiej

Autor we wprowadzeniu odpowiednio uzasadnia wybór tematu i celowość podjęcia badań nad rolą jaką odgrywają mikro i małe przedsiębiorstwa w gospodarce. Trafnie określa specyfikę tej grupy przedsiębiorstw. Ta specyfika przejawia się w wielu obszarach. Obejmuje formy prawne takich firm, warunki rozwoju, charakter własności angażowanego kapitału, wybór metod zarządzania i współpracę z otoczeniem. Te kwestie są ważne dla analizy zapowiadzanego problemu naukowego i badań empirycznych.

Konstrukcja prezentowanej pracy składa się z dwóch zasadniczych części – teoretycznej (trzy pierwsze rozdziały) i empirycznej (rozdziały czwarty i piąty) integralnie ze sobą powiązanych. Autor słusznie przyjął, że zasadniczy problem będący przedmiotem

analizy w dysertacji sprowadza się do poszukiwania odpowiedzi na kilka postawionych pytań. Jaka rolę odgrywają inwestycje w rozwoju MMP i w jakim stopniu są one główną siłą sprawczą ich rozwoju? Jakie też czynniki i motywy decydują o podejmowaniu decyzji inwestycyjnych w MMP i jaki jest w tych inwestycjach udział nakładów na nowoczesne technologie i innowacje? Jaki wreszcie wpływ na inwestycje i rozwój MMP ma regionalne zróżnicowanie wzrostu gospodarczego?

Podkreślić należy ważność i aktualność podjętej w dysertacji problematyki badawczej ze względu na rolę, jaką mikro i małe przedsiębiorstwa odgrywają w rozwoju społeczno-gospodarczym kraju i dla funkcjonowania lokalnych społeczności. Warunkiem sine qua non ich rozwoju są rosnące nakłady na inwestycje innowacyjne, inwestycje współcześnie decydujące o rozwoju i konkurencyjności tych podmiotów w dynamicznie, progresywnie zmieniającym się otoczeniu. Znaczenie inwestycji dla wzrostu i rozwoju gospodarczego jest opisane w literaturze. Katalog prac na ten temat wymaga jednak systematycznej i konsekwentnej aktualizacji. Uzasadnia to konieczność prowadzenia badań nad współczesnym (zmieniającym się) znaczeniem cyfrowych inwestycji dla rozwoju MMP. Dynamiczne i jakościowe zmiany, które zachodzą w biznesie i jego otoczeniu a przede wszystkim konieczność sprostania rosnącej konkurencji wymusza poszukiwanie odpowiednich rozwiązań. Właściwym kierunkiem zmian jest wykorzystywanie nowoczesnych technologii cyfrowych przez małe firmy. Technologie te rozwiązują wiele problemów, z którymi MMP muszą się zmierzyć. Słusznie i zasadnie Autor pisze, że „...czas „ważności i przydatności” realizowanych nowoczesnych rozwiązań jest coraz krótszy, co wywołuje potrzebę i konieczność bardzo dynamicznej reakcji”.

Dla potrzeb badań poprawnie sformułowano problem naukowy. Wyrażają go postawione pytania o rolę inwestycji dla rozwoju MMP w Polsce. Czy i na ile innowacyjne inwestycje są siłą napędową ich rozwoju? Jeżeli tak, to jest to sygnał dla biznesu i państwa. Dla biznesu, ponieważ inwestycje generują w perspektywie przychody, zapewniają zyski i są dźwignią rozwoju przedsiębiorstwa. Dla państwa, ponieważ wspieranie polityki inwestycyjnej warunkuje stabilność biznesu i w rezultacie zapewnia wpływ środków finansowych do budżetu a więc determinuje możliwość realizowania polityki gospodarczej i społecznej. Chcąc poznać odpowiedź na stawiane pytania Autor zastanawia się jakie czynniki i motywy decydują o podejmowaniu decyzji inwestycyjnych w MMP i jaki jest w strukturze inwestycji udział zaangażowania w nowoczesne technologie. Przyjmuje dla potrzeb badawczych, że inwestycje innowacyjne warunkują konkurencyjność na rynku wewnętrznym i na rynkach

światowych. Wdrażanie innowacji wymaga jednak systematycznych i rosnących nakładów finansowych

\. Brak lub ograniczenie dostępu do środków finansowych będzie zatem ograniczał rozwój MMP i niekorzystnie wpłynie na wykorzystanie energii firmy i potencjału terytorialnego.

Metoda badawcza

Dla wartości pracy naukowej bardzo ważne znaczenie ma przyjęta metodologia badań. Jest to zwykle wynik współpracy Autora dysertacji i Promotora. W tym przypadku rezultaty tej współpracy należy ocenić bardzo dobrze. Jest to bardzo ważne, ponieważ im lepsza jest metoda badania tym wierniejsze będą wyniki analiz i trafniejsze, merytorycznie uzasadnione wnioski.

Chcąc otrzymać odpowiedź na postawione pytania, trafnie sformułowano cel główny rozprawy i cele szczegółowe, które można uznać za rozwinięcie głównego nurtu analizy i doprecyzowanie zaplanowanych oczekiwań. Pozwoliło to na wykorzystanie wyników badań oceniających skuteczność ponoszenia nakładów na inwestycje dla celów rozwoju badanego sektora gospodarki. Szczególnie odnosi się to do inwestycji przejawiających się we wdrażaniu nowoczesnych technologii. Analizując cele szczegółowe wypada zwrócić uwagę na rozłożenie zawartości celu głównego na akcesoryjny charakter sformułowanych celów szczegółowych - wyliczonych enumeratywnie.

Autor sformułował trzy hipotezy badawcze. Są one prezentowane w odpowiedniej kolejności i uzupełniają się. Pierwsza z nich stanowi, że czynniki sprzyjające i ograniczające rozwój przedsiębiorstw poprzez inwestycje, różnią się w zależności od klasy wielkości przedsiębiorstwa (mikro lub małe). Kolejna zakłada, że przedsiębiorstwa zlokalizowane w regionach o wyższym poziomie wzrostu gospodarczego charakteryzują się większym potencjałem inwestycyjnym. Ostatnia dotyczy tego, że inwestycje w nowoczesne technologie ponoszone przez przedsiębiorstwa małe i mikro występują częściej w regionach o wyższym poziomie wzrostu gospodarczego. Jak się okazało, postawione hipotezy nie zawsze się potwierdzały. Autor uzasadniał jednak – opierając się na wynikach badań - swoje stanowisko, które było rezultatem weryfikacji przyjętych założeń. Docenić należy więc rzetelność procesu badawczego.

Dla potrzeb badania przyjęto i zaprezentowano odpowiedni model, przy pomocy którego doktorant wyjaśnia w jaki sposób i w której części pracy będą weryfikowane zaplanowane cele i opisane hipotezy. Jest to właściwe rozwiązanie, ponieważ pozwala

czytelnikowi wyrobić opinię o tym na ile zaplanowane założenia potwierdzą lub też nie potwierdzą się. Czytając pracę nie tylko otrzymujemy informację, ale także możemy poznać i zrozumieć logikę poszczególnych, następujących po sobie etapów badań i rozumieć interpretację wyników prowadzonych analiz.

Wyniki prowadzonych badań

Oceniając wyniki zaplanowanych badań należy odnieść się do obu części dysertacji – teoretycznej i empirycznej.

Autor wybrał i przedstawił reprezentatywne pozycje literatury przedmiotu. Szczególnie odnosi się to do literatury klasycznej, poświęconej istocie przedsiębiorczości, roli jej dla wzrostu gospodarczego. Zaprezentowano historyczną ewolucję tych kategorii, pokazując dorobek naukowy klasyków. Opisano różne teorie i dokonano analizy obecności przedsiębiorstwa w teoriach wzrostu gospodarczego. Dokonano analizy piśmiennictwa poświęconego przedsiębiorczości, zróżnicowaniu regionalnemu, inwestycjom oraz specyfice sektora małych i mikroprzedsiębiorstw. W tej części dysertacji zrealizowano zapowiedź zaprezentowania dorobku teoretycznego makro- i mikroekonomii w omawianym kontekście rozwoju MMP. Rozwijając temat inwestycji jako narzędzia rozwoju gospodarczego, wyjaśniono pojęcie, istotę i rodzaje inwestycji w ujęciu mikro i makroekonomicznym. Było to niezbędne dla zaprezentowania znaczenia inwestycji w rozwoju przedsiębiorstwa - w teorii - a w dalszej części dysertacji – w praktyce. Wymieniono i opisano źródła finansowania inwestycji, konstatając słusznie, że na rynku jest bogaty zbiór tych źródeł, natomiast problem tkwi w przesłankach i kryteriach ich wyboru oraz skutkach jakie dla firm niesie określony wybór. Należy uznać, że dysertacja – w pierwszych rozdziałach - zawiera uporządkowany zbiór trafnie wybranych i odpowiednio wykorzystanych opracowań.

W dalszej części dysertacji – co okazało się jednym z warunków realizacji celów szczegółowych – znalazła się wieloaspektowa analiza danych statystycznych. Dobrze dobrano informacje i na tej podstawie sporządzono bazę danych. Stanowi ją zbiór statystyki GUS oraz zbiory danych zgromadzone na przestrzeni lat przez Bank Pekao SA. Analitycy wyselekcjonowali informacje służące między innymi prezentacji Raportów o sytuacji mikro, małych i średnich firm w Polsce. Przebadanych zostało ponad 7 tysięcy firm, głównie mikro i małych. Bardzo duża, wyselekcjonowana grupa podmiotów biorących udział w badaniu zapewniła najwyższą reprezentatywność otrzymanych wyników.

Dla potrzeb metody badawczej wykorzystano ustrukturyzowany kwestionariusz wywiadu. Uzyskane i zaprezentowane wyniki badań stanowią empiryczny autorski wkład do rozwiązania postawionego problemu. Zaslugą Autora było przeprowadzenie analizy korelacji

oraz analizy kowariancji badanych kategorii. Wykorzystano także wybrane metody statystyczne dla celów analizy porównawczej struktur odpowiedzi udzielonych przez mikro i małe przedsiębiorstwa. Dla oceny poziomu zróżnicowania prezentowanych obiektów wykorzystano metodę analizy taksonomicznej. Pozwoliło to stworzyć ranking województw, zawierający odpowiedni wskaźnik syntetyczny obrazujący poziom rozwoju obiektu/regionu. Przeprowadzone badania umożliwiły dokonanie syntezy uzyskanych wyników i zaprezentowanie stosownych rekomendacji dotyczących wsparcia rozwoju MMP, realizując tym samym cel szczegółowy, co w konsekwencji pozwoliło na sformułowanie uzasadnionych merytorycznie wniosków.

Autor w punkcie Bariery w pozyskiwaniu środków na inwestycje przez MMP opisał bariery finansowe (wysokie podatki, wysokie koszty pracy i bariery biurokratyczne). Na wykresie 7 przedstawił bariery rozwoju. Unikał jednak wskazania barier odnoszących się sensu stricto do pozyskiwania środków finansowych na innowacje. Zapewne tymi barierami mogą być dla przykładu: brak odpowiedniej zdolności kredytowej, wysokie prowizje i opłaty za oferowane usługi, niewiedza co do możliwości korzystania ze środków publicznych wspierających przedsiębiorczość, awersja do ryzyka w zakresie korzystania z „nowoczesnych źródeł finansowania (np. przekazanie w przyszłości udziałów firmy dla Anioła Biznesu za finansowanie pomysłu), skomplikowane czy niejasne przepisy regulujące wyspecjalizowane źródła finansowania (np. crowdfunding). Autor analizuje źródła finansowania inwestycji MMP. Wskazuje, że głównymi są środki własne, leasing i kredyt bankowy (s. 167). Należy zwrócić uwagę na opinię Autora, że mikro i małe podmioty postępują konserwatywnie, unikając ryzyka związanego z korzystaniem z kapitału obcego rezygnując tym samym z dźwigni finansowej. Ten fragment pracy wieńczy rozważania na temat determinantów decyzji inwestycyjnych podejmowanych w badanych przedsiębiorstwach oraz na poziomie budowania potencjału inwestycyjnego MMP jako czynnika wzrostu gospodarczego regionu.

Pracę zamyka rozdział traktujący o znaczeniu inwestycji w nowoczesne technologie dla przyszłego rozwoju MMP. Jest to niejako podsumowanie sformułowanego tematu pracy, postawionych celów i hipotez stanowiących, że zaangażowanie MMP w działalność inwestycyjną jest immanentnym i ważnym czynnikiem rozwoju firm stanowiących fundament gospodarki. Przy czym chodzi nie o inwestycje w ogóle, ale o inwestycje w technologie cyfrowe.

Zakończenie jest ostatnią częścią dysertacji. Autor dokonał podsumowania znaczenia i roli jaką sektor mikro i małych przedsiębiorstw - które stanowią siłę napędową polskiej

gospodarki - odgrywa w systemie ekonomicznym kraju. Konstatuje trafnie, że warunkiem dalszego wzrostu potencjału tego sektora są inwestycje na wdrożenie nowoczesnych technologii cyfrowych. Pokazuje też jakie czynniki i bariery w tym procesie się pojawiają i funkcjonują. Autor zaprezentował wyniki badań i na ich podstawie ocenił sposób i poziom realizacji celu głównego i celów szczegółowych. Podsumował rezultaty potwierdzenia/zaprzeczenia hipotez badawczych. Hipoteza pierwsza i trzecia zostały zweryfikowane negatywnie, druga natomiast została zweryfikowana częściowo pozytywnie. Z punktu widzenia wartości badania naukowego, należy te wyniki bardzo dobrze ocenić, gdyż zostały sformułowane na podstawie otrzymanych danych empirycznych.

Praca doktorska napisana jest starannie pod względem językowym. Mocną stroną dysertacji jest merytoryczna, dobrze dobrana literatura przedmiotu. Wykorzystano też właściwe metody badawcze. Docenić należy aktualność podjętego tematu, którego znaczenie będzie rosło. Autor swoją dysertacją wnosi znaczący wkład do katalogu ważnych i nabierających znaczenia tematów badań naukowych w dziedzinie nauk ekonomicznych. Bez wątpienia zgodzić się należy z poglądem sformułowanym w zakończeniu, że badania dotyczące znaczenia inwestycji i innowacji w rozwoju mikro i małych przedsiębiorstw w Polsce niosą wiele interesujących wniosków i uwag i powinny być kontynuowane, gdyż znaczenie tego problemu wzrasta

Uwagi do dyskusji

1. Autor właściwie dobrał literaturę przedmiotu. Odnosi się to zarówno do pozycji krajowych jak i zagranicznych, do katalogu wybranych autorytetów, klasyków ekonomii. Wykazał się więc bardzo dobrą znajomością wybranych prac naukowych, co oczywiście powinno być docenione. Można jednak postawić pewien problem związany z prezentowaną literaturą przedmiotu. Otóż recenzentowi brakuje „krytycznej” oceny prezentowanej literatury. Zapewne można było pokusić się też o wyrażenie wątpliwości co do trafności opinii spotykanych – szczególnie współcześnie – w pracach naukowych. Oczywiście, może też być tak, że doktorant w pełni popiera wszystkie opinie i nie wnosi uwag.
2. Autor pisze: Nakłady inwestycyjne w przeliczeniu na jedną firmę wyniosły w mikrofirmach 18,6 tys. zł, w małych firmach 329,3 tys. zł, podczas gdy średnie przedsiębiorstwa zanotowały nakłady inwestycyjne na poziomie 2 315 tys. zł, a duże firmy 29 733 tys. zł. Te dane na pewno są prawdziwe, jednak bez

odpowiedniego komentarza są mało wartościowe, gdyż mają bardzo ogólny charakter.

3. Autor opisując bariery (to jest bardzo ważny problem – M.Ż.) w pozyskiwaniu środków na inwestycje przez MMP pisze: ... *warunki do prowadzenia działalności przez mikro i małe firmy są coraz lepsze*. Wydaje się, że w tej sytuacji ocena negatywnych skutków istniejących barier powinna polegać nie tylko na ich prezentacji, ale także na postawieniu pytania: które z tych barier w ostatnich latach zmniejszały się a które przysparzały coraz większych trudności dla MMP.

Czy „konkurencja innych firm” lub „popyt na produkty/usługi firmy” to bariery rozwoju MMP?

4. We wstępie Autor informuje (21),*w zakończeniu dokonano autorskiej syntezy wyników przeprowadzonych analiz. Przedstawiono w nim również rekomendacje kierowane do przedstawicieli MMP, instytucji otoczenia biznesu oraz innych interesariuszy*. Zdaniem recenzenta w zbyt dużym stopniu w ostatniej części pracy znalazły się konstatacje a w za małym stopniu rekomendacje i propozycje.

Konkluzja

Przedłożona do recenzji praca doktorska Pana mgr Marka Tomczuka pod tytułem: „**Rola inwestycji w rozwoju mikro i małych przedsiębiorstw w Polsce**” jest wartościową pracą naukową. Godnym podkreślenia jest znaczenie naukowe i aplikacyjne dysertacji.

Rozprawa zawiera oryginalne rozwiązanie problemu naukowego i przyczynia się do zmniejszenia luki w tym obszarze badań. Potwierdza odpowiednią wiedzę teoretyczną w dziedzinie nauk ekonomicznych (dyscyplina ekonomia) Autora oraz świadczy o umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

Spełnia odpowiednie wymagania ustawowe dla rozpraw doktorskich i może być dopuszczona do publicznej obrony.

Lublin, 12 czerwca 2021 r.

